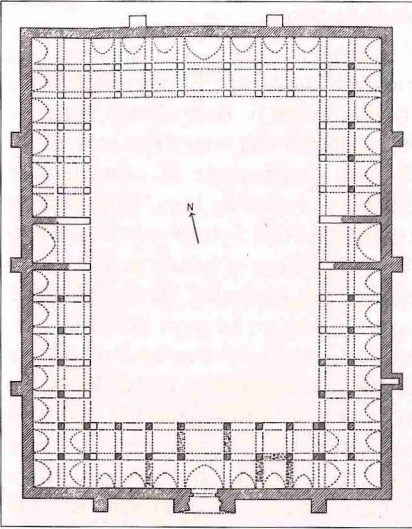


planlı küçük mekânlara çıkıldığı anlaşıl-  
maktadır; bu kısımların gözetleme ku-  
lesi olarak kullanıldığı düşünülebilir.

Simetrik bir düzenleme gösteren ha-  
nın güney cephesindeki taçkapı, üst bö-  
lümü bugün kısmen yıkık olmakla birlik-  
te kalıntılardan anlaşıldığına göre yal-  
nızca dışa taşkın değil aynı zamanda be-  
den duvarından da yüksek tutulmuştur.  
İki yandan süsleme şeritleriyle sınırlan-  
dırılmış olan nişin yedi sıra mukarnas-  
lı kavsarası, silindirik köşe sütunçele-  
ri üzerindeki karşılıklı yüzleri mukarnas-  
lı ve silmeli konsollara oturan bir sivri  
kemerle kuşatılmıştır. İki yandaki mihrabiye nişlerinin kavsaraları üç sıra mu-  
karnaslıdır; içeri basık kemerli bir kapı-  
dan girilir. Hanın bütününde, moloz dol-  
gu üzerine oldukça düzenli teknikte kes-  
me taş kaplama yapılmıştır. Taşların üst-  
tünde çok sayıda değişik taşı işaretli  
dikkati çeker.

Yalnız büyük ölçüde mermer kullanı-  
ldığı görülen taçkapıda süslemeyle kar-  
şılaşmaktadır. Hemen hemen tamamı-  
ya bezemeli olan bu kısımda değişik ge-  
ometrik motifler uygulanmıştır. Nişi dış-

Evdir Hanı'nın planı ile taçkapısı - Antalya



tan iki dendan dizisiyle beş on kollu yıldı-  
z geçmelerle süslü geniş bir şerit ku-  
şatır. Sivri kemerin yüzeyinde ve basık  
kemerin üzerindeki yatay şeritte düğüm  
motifleriyle birleşen daireler ve içlerin-  
de baklava dilimleri görülür. Mukarnas-  
lar yelpaze ve istiridye motifleriyle süs-  
lüdür.

Planı ve taçkapısındaki süslemelerle  
Selçuklu sanatı içinde önemli bir yere  
sahip olan Evdir Hanı çok bakımsız bir  
halde bulunmaktadır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

K. von Lanckoronski. *Staedte Pamphyliens  
und Pisidiens*, Prag-Wien 1892, II, 123, 188;  
F. Sarre, *Reise in Kleinasien. Sommer 1895.  
Forschungen zur seldjukischen Kunst und  
Geographie des Landes*, Berlin 1896, s. 82; H.  
Rott, *Kleinasiatische Denkmale aus Pisidien,  
Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Leipzig  
1908, s. 29; K. Müller, *Die Karawanseraei im  
vorderen Orient*, Berlin 1920, s. 33; R. M. Ri-  
efstahl, *Turkish Architecture in Southwestern  
Anatolia*, Cambridge 1931, s. 62-65, 90; Et.  
Combe v.dğr., *Répertoire chronologique d'épig-  
raphie arabe*, Le Caire 1931, nr. 3838; Süley-  
man Fikri Erten, *Antalya Vilâyeti Tarihi*, İstan-  
bul 1940, s. 76; E. Diez, *Türk Sanatı. Başlan-  
gıncından Günümüze Kadar* (trc. Oktay Aslanapa),  
İstanbul 1946, s. 108; Celal Esat Arseven,  
*Türk Sanatı Tarihi*, İstanbul 1956, s. 144; K.  
Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray des  
13. Jahrhunderts*, Berlin 1961, I, 175-179; Sem-  
ra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyi-  
natı*, Ankara 1966, s. 9-10; İsmet İlter, *Tarihî  
Türk Hanları*, Ankara 1969, s. 20; Rahmi Hü-  
seyin Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mi-  
marisinde Taçkapılar*, İzmir 1982, s. 71; Oktay  
Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1984, s. 172;  
Z. F. Taşkiran, "Antalya İli Selçuklu Hanları",  
*Antalya 1. Selçuklu Eserleri Semineri. 22-23  
Mayıs 1986*, Antalya 1986, s. 23-24; Aynur Du-  
rukan, "Selçuklular Döneminde Ticaret Ha-  
yatı ve Antalya", *Antalya 3. Selçuklu Semi-  
neri, 10-11 Şubat 1989*, İstanbul 1989, s. 54-56;  
Osman Turan, "Selçuklu Kervansarayları", *TTK  
Belleten*, X/39 (1946), s. 474; Muammer Kemal  
Özergin, "Anadolu'da Selçuklu Kervan-  
sarayları", *TD*, XV (1965), s. 149; Ataman Dem-  
ir, "Anadolu Selçuklu Hanları. Evdir Han",  
*İlgi*, sy. 53, İstanbul 1988, s. 13-17.



AYNUR DURUKAN

#### EVFÂT

( عوفات )

Habeşistan'da  
1285-1415 yılları arasında  
hüküm süren bir İslâm emirliği  
ve bu emirliğin merkezi.

Habeşliler'ce İfât, Araplar'ca Vefât ve-  
ya Evfât olarak adlandırılan bu bölge, Şü-  
ve (Shoa) adı verilen sahanın doğu kıs-  
mını teşkil eder. İslâmiyet hicrî I. yüzyıl-  
dan itibaren Doğu Şüve'de yayılmaya

başlamıştır. Bu tarihlerde müslümanlar  
ticaret ve yerleşme maksadıyla bölgeye  
gelmişler ve Doğu Şüve'den batıya doğ-  
ru İslâmiyet'in Habeşistan'da yayılması-  
na zemin hazırlamışlardır. Rivayete göre  
ilk defa Mahzûmî ailesi tarafından Şü-  
ve'de bir İslâm emirliği kuruldu. Daha  
sonra Hâşimoğulları'nın Akil b. Ebû Tâ-  
lib soyundan Kureyşli muhacirler Evfât'ta  
müslüman bir emirlik tesis ettiler.  
Bunların soyundan gelen ve zengin Ev-  
fât tüccarlarından biri olan Ömer Veleş-  
ma', Habeşistan Kralı Hattî tarafından  
Evfât ve yöresinin idaresine memur edil-  
di. Veleşma' bu görevini uzun zaman ba-  
şarıyla sürdürdü. Evfât bu sırada Şüve  
Mahzûmî Emirliği'ne tâbi idi. Müslüman  
Şüve Emirliği, VII. (XIII.) yüzyılda iç kar-  
şıklıklar ve ülkeyi sarsan savaşlar sebe-  
biyle zayıf düştü. Ömer Veleşma' bu du-  
rumdan faydalanarak Evfât'ta bağımsız-  
lığını ilân etti. Yerine geçen oğlu Ali Şü-  
ve'yi de topraklarına katarak Evfât Emir-  
liği'ni kurdu (684/ 1285). Adel, Mora, Hu-  
bet ve Cedâve emirliklerini de hâkimiy-  
eti altına aldı. Bu dönemde İslâm dini  
Habeşistan'ın güneyindeki Sidâme ka-  
bileleri ve yüksek bölgelerdeki Şüve sak-  
inleri arasında da yayıldı.

Evfât Emirliği, Ömer Veleşma' zama-  
nında putperest Dâmot Krallığı ile hırıs-  
tîyan Habeş Krallığı'na bağlandıysa da  
çok geçmeden Ömer Veleşma'ın oğlu Ali  
zamanında bağımsızlığını ilân etti. Bun-  
dan sonra Habeş Krallığı'na karşı sürekli  
cihad hareketleri başlatıldı. Bu sırada  
Habeşistan'da Evfât'tan başka altı müs-  
lüman sultanlık daha vardı. Bunlar De-  
vâro, Erâbînî, Hedye, Şerhâ, Bâli ve Dâ-  
re'dir. Gerek Evfât gerekse diğer emir-  
likler hırıshtîyan Habeş Krallığı'na karşı  
zaman zaman baş kaldırdılarsa da ge-  
nelde ona bağlı kaldılar. Zira müslüman  
emirlikler arasında birlik ve beraberlik  
yoktu. Her yıl krala vergi ödüyor, kendi-  
lerine Mısır, Yemen ve Irak'tan gelen ku-  
maşları ona veriyorlardı. Bu emirlikler  
içinde Evfât en güçlü ve en geniş top-  
raklara sahip olanıydı.

Habeşistan'ı Zeyla' Limanı'na bağla-  
yan ticaret yolunun Evfât toprakların-  
dan geçmesi sebebiyle Evfâtlılar Habe-  
şistan'ın kara ve deniz ticaretini ellerin-  
de bulunduruyorlardı. Bu sayede tanı-  
dıkları Mısır, Şam, Hicaz ve Yemen gibi  
ilim merkezlerine tahsil için çocuklarını  
gönderdiler. İslâm ilimlerinin çeşitli dal-  
larında öğrenim gören ve gençler ülke-  
lerine döndüklerinde kadı, imam, İslâm  
davetçisi ve idareci olarak görev aldılar.

Kur'an kursları açarak müslüman çocuklarına Kur'an'ı ve temel dinî bilgileri öğrettiler.

Ali'den sonra dört kardeşi de Evfât emîri oldu. Son olarak Sabrüddin Muhammed tahta çıktı (700/1300-1301) ve emirliği uzun süre idare etti. Ondansonra oğulları Habeş Krallığı'na bağlı olarak ülkeyi yönettiler. Bu devrede Evfât sultanları zaman zaman krala baş kaldıracak çetin savaşlar yaptılar. Zira kral, müslüman Ortadoğu'daki Haçlı istilâsından etkilenerek Evfât'ta ve ülkenin diğer bölgelerinde bulunan müslümanlara karşı düşmanca davranmaya başlamıştı. Diğer taraftan Evfât'ın güçlü sultanlarından biri olan Hakkuddin hıristiyan bölgelerine saldırdı ve kiliseleri tahrip etti. Bu hareket Habeş Krallığı'nın galeyanına sebep oldu. 728 (1328) yılında yapılan şiddetli savaşta Evfât sultanı mağlûp oldu ve esir düştü. Kral onun yerine kardeşi Sabrüddin'i getirdi. Sabrüddin idaresini sağlamlaştırdıktan sonra Hediye ve Devâro emirliklerinin ve Habeşistan içlerindeki müslüman kabilelerin de desteğini sağlayarak üç cepheden hücumu geçmeyi planladı. Ancak Habeş kralı bunu haber aldı ve ondan önce harekete geçip peşe yaptığı saldırılarla İslâm kuvvetlerini yendi; Evfât emirliğine Sabrüddin'in kardeşi Cemâleddin'i tayin etti. Evfât emirleri, 1332-1338 yıllarında Mısır'daki Memlûk Sultanı Muhammed b. Kalavun'a Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylaî başkanlığında bir heyet göndererek ondan yardım istedilerse de bir sonuç alamadılar.

1376 yılında Evfât tahtına sahip olmak isteyenler arasında meydana gelen iç savaş, kendisinin Habeşliler'den bağımsız olduğunu iddia eden II. Hakkuddin'in tahta geçmesiyle son buldu. Ancak Hakkuddin 1386 yılında Habeş kralıyla girdiği savaşta yenildi ve öldürüldü. Yerine geçen II. Sâdeddin akınları yeniden başlattı. Sâdeddin ilk zamanlar başarılı olduysa da sonunda pek çok âlim, şeyh ve diğer müslümanların şehid edildiği savaşta yenildi. Sâdeddin Zeyla' adasına sığındıysa da orada kısırlılıp öldürüldü (1415). Zeyla'nın işgal edilmesiyle emirliği de son buldu. Sâdeddin'in on oğlu Yemen Hükümdarı Ahmed b. Eşref İsmâil'in yanına gitti. Evfât Emirliği'nin yıkılmasından sonra Zeyla'nın güneyindeki Adel Emirliği onun yerini aldı.

Evfât emirleri kendi adlarına para bas-tırmadıkları için bu emirlikte tüccar va-

sırasıyla ülkeye giren Mısır dinarı ve dirhemi kullanılmıştır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Fidâ, *Takvîmü'l-büldân* (trc. Abdülmuhammed Âyetî), Tahran 1349, s. 598; İbn Haldûn, *el-İber*, VI, 198-199; Kalkaşendî, *Şubhu'l-aşâ*, V, 323-326, 331-338; Makrîzî, *Kitâbü's-Sülûk*, II/3, s. 861; J. S. Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, London 1952, s. 58-60, 62, 68, 70-75, 78, 223, 228, 251; a.mlf., "Awfât", *EI<sup>2</sup>* (İng.), I, 763-764; Muhammed Abdullah en-Nakire, *İntişârü'l-İslâm ft Şarkî İfrîkiyye ve mü-nâheğatü'l-ğarbî leh*, Riyad 1402/1982, s. 199-208, 293-303; H. İbrâhim Hasan, *İntişârü'l-İslâm fi'l-kârretü'l-İfrîkiyye*, Kahire 1984, s. 165-167; Fethi Gays, *el-İslâm ve'l-Habeşe 'abre'târîh*, Kahire, ts. (Mektebetü'n-Nehdatü'l-Misriyye), s. 84, 86, 88, 89, 127, 128; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 574-575; E. Mittwoch, "Ceber", *IA*, III, 39; E. Ullendorff, "Djabart", *EI<sup>2</sup>* (İng.), II, 355.

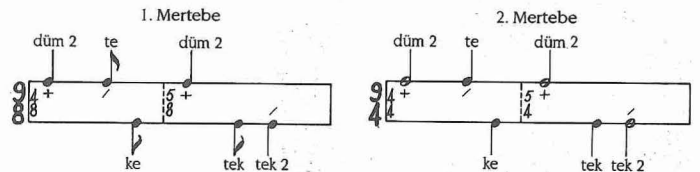
MEHMET AYKAÇ

### EVFER

(أوفر)

Türk mûsikisi usullerinden.

Arapça'da "sayıca daha fazla, pek çok" anlamına gelen kelime Türk mûsikisinde dokuz zamanlı bir küçük usulün adıdır. Bir dört zamanla bir beş zamanın, başka bir ifadeyle bir sofyan ile ikinci şekil bir Türk aksağının birleşmesinden meydana gelmiştir. Bünyesinde yer alan Türk aksağının farklı yani ikinci şekil oluşu evferi aksak usulünden ayırmaktadır. Evfer usulüne başlı başına bir ritmik değer kazandıran bu farklılık aksağın son iki darbındaki uzun-kısa vuruşların yer değiştirmesi şeklinde, yani kısa-uzun darplar halinde vurulmasından ibarettir. Usulün 9/8'lik birinci ve 9/4'lük ikinci mertebeleri çok kullanılmıştır. Halk türkülerinin ölçülmesinde de faydalanılan evferin Ege yöresi türkülerinin bazılarında ise 9/2'lik bir üçüncü mertebesinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca Mevlîvî âyinlerinin ikinci selâmlarının âdeta değişmez usulü halinde kullanılan ikinci mertebesine "ağır evfer" veya "Mevlevî evferi" adı verilir. Âyinlerin ikinci selâmları genellikle bu usulün ikinci kısmı olan Türk aksağı ile başlar. Bu mertebelerin şematik gösterilişi şöyledir:



Evfer usulünün birinci mertebesiyle şarkı, türkü ve ilâhilerle Trakya yöresi türkü ve oyun havaları, ikinci mertebesiyle de Mevlîvî âyinlerinin ikinci ve dördüncü selâmları başta olmak üzere daha çok Ege ve Balıkesir yöresi zeybek, türkü ve oyun havaları ölçülmüştür. Bu mertebe şarkılarda az kullanılmıştır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 45-46; V, 282; Özkan, *TMNÜ*, s. 602-604; Rauf Yekta, *Türk Musikisi*, s. 111-112; Arel, *Türk Musikisi*, s. 99-100; Sadeddin Heper, "Türk Musikisinde Usuller", *MM*, sy. 345 (1978), s. 12.

İSMAIL HAKKI ÖZKAN

### EVHADİ, Takıyyüddin

(bk. TAKİ-i EVHADİ).

### EVHADÜDDİN-i KİRMÂNİ

(أوحوالدين كرماني)

Hâmid b. Ebi'l-Fahr el-Kirmânî  
(ö. 635/1238)

Mutasavvif - şair.

İran'ın Kirman bölgesinde doğdu. Asıl adı Hâmid, lakabı Evhadüddin'dir. Kaynaklarda genellikle lakabıyla anılır. Adı sadece Kazvîni (*Âsarü'l-bilâd*, s. 248) ve Kerbelâfîde (*Ravzatü'l-cinân*, s. 60) Hâmid kelimesinin muhaffefi olan Ahmed şeklinde geçer.

Hayatı hakkında en önemli kaynak olan menâkıbnâmesinde Kirman Selçuklularından Sultan II. Turan Şah'ın oğlu olarak gösterilir. Bu bilgi daha sonra yazılan bazı kaynaklarda da tekrarlanmıştır. Ancak Konya'da kendisiyle görüşen Muhyiddin İbnü'l-Arabî *el-Fütühâtü'l-Mekkiyye*'de onun babasının adını Ebü'l-Fahr olarak kaydeder. Turan Şah'ın hiçbir kaynaktan bu ad veya künye ile anılmadığını söyleyen Bedüzzaman Fûrûzanfer, Evhadüddin'in Turan Şah'ın oğlu olduğu hakkındaki bilginin doğru olmadığını belirtir. Atalarının İran'ın ileri gelen ailelerinden birine mensup bulunduğunu, ancak bunun kendisi için iftihar vesilesi olmadığını, kendisinin bir